

Landloperij in Brabant

Wet, beleid en uitvoering t.o.v. van landloperij tussen 1813-1838 in Brabant

21 maart 2024
Ilanthe van Beuningen
BHIC Fellowship

Introductie

- Historische context
- Onderzoek
- In de archieven
- Uitwerking

In historische context

- Definitie
- Toename van het aantal landlopers vanaf vijftiende eeuw
- Deels in groepen
- In Brabant
 - Ordonnantie van Karel V (1529)
 - Zeventiende en achttiende eeuw: bendes over het platteland

Afbeelding: Struikrovers overvallen reizigers, 1580-1626

Bron: Jan van Londerseel, Rijksmuseum Amsterdam, RP-P-OB-46.252

In Staats-Brabant

- Extra plakكاتen volgen vanuit de Staten-Generaal
- Resolutie in 1723: “[...] dat de Officieren in het Destrict van de Generaliteit [...] zal werden aangeschreeven, dat sy alle moogelijke devoiren sullen aanwenden, om, in conformiteit van de Placaten van den Lande, de voorschreevene Heydens, Landloopers en Vagabonden op te vangen, en tegen deselve te procedeeen zoodanig als by de Placaaten is gestatueert’, (Groot Placaet boek)
- Extra maatregelen waarmee deze groep verder werd gecriminaliseerd

Afbeelding: Beeldhouwwerk ‘Landloper’, ca. 1700-1749.
Bron: Anoniem, Rijksmuseum Amsterdam, BK-15498-A.

Opname in het Wetboek

Crimineel wetboek voor het
koninkrijk Holland
(1809)

Code Pénal
wordt ingevoerd in de
Nederlanden
(1811)

Vertrek Fransen,
Code Pénal blijft
(1813)

ARTICLE 269.

Le vagabondage est un délit.

ARTICLE 270.

Les vagabonds ou gens sans aveu sont ceux qui n'ont ni domicile certain, ni moyen de subsistance, et qui n'exercent habituellement ni métier ni profession.

Bron: Frederik Bumbled. ca. 1832-1888.
Rijksmuseum Amsterdam. RP-P-OB-46.252

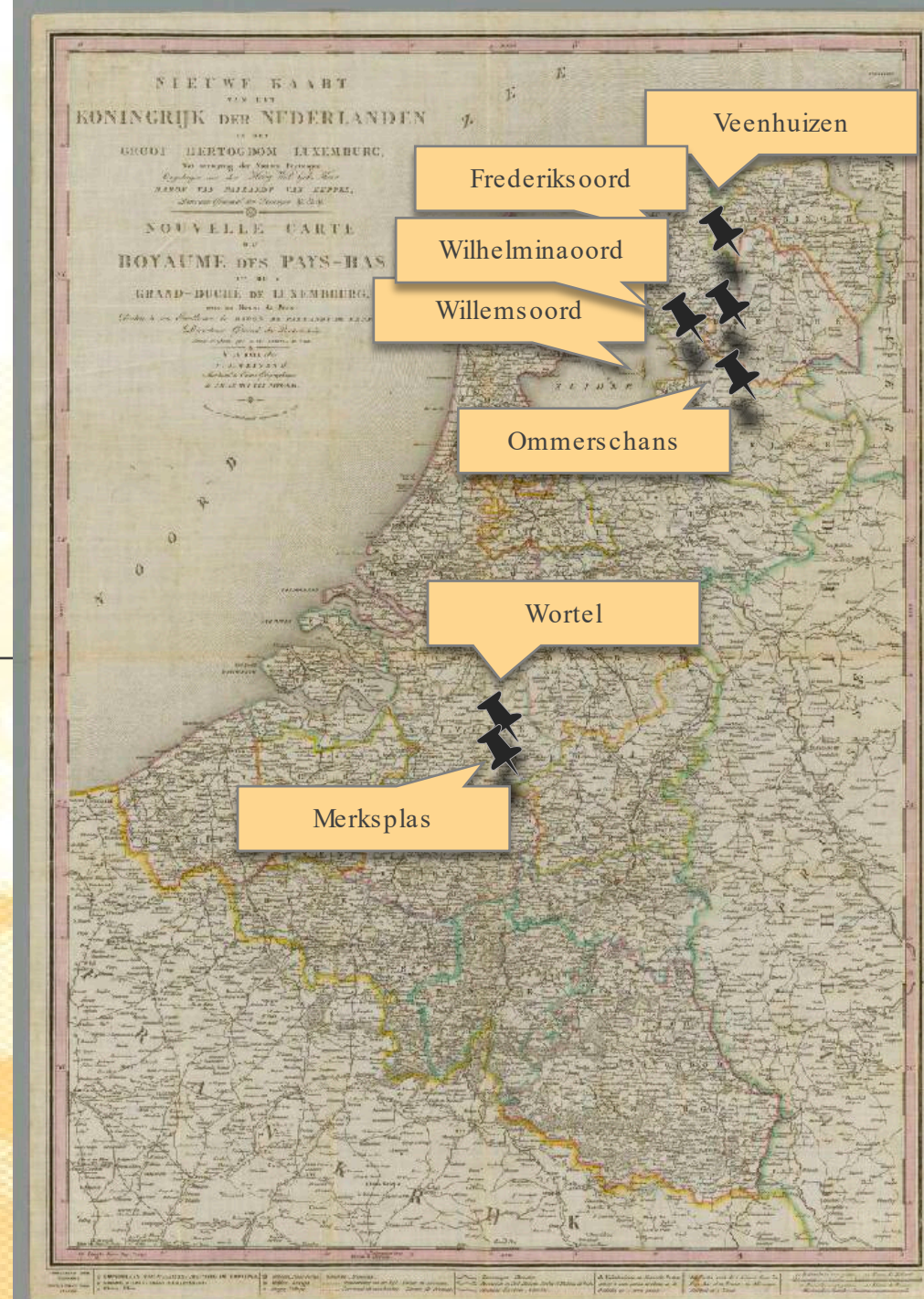
19e eeuw: Nieuw strafrecht in de praktijk

- Centralisering & codificatieslag - Wetboek
- Andere ideeën over straffen (doorwerking voorgaande eeuwen)

19^e eeuw: Aanpak van armoede

- Landelijke trend: ideeën over armoedebestrijding
- De Koloniën van Weldadigheid

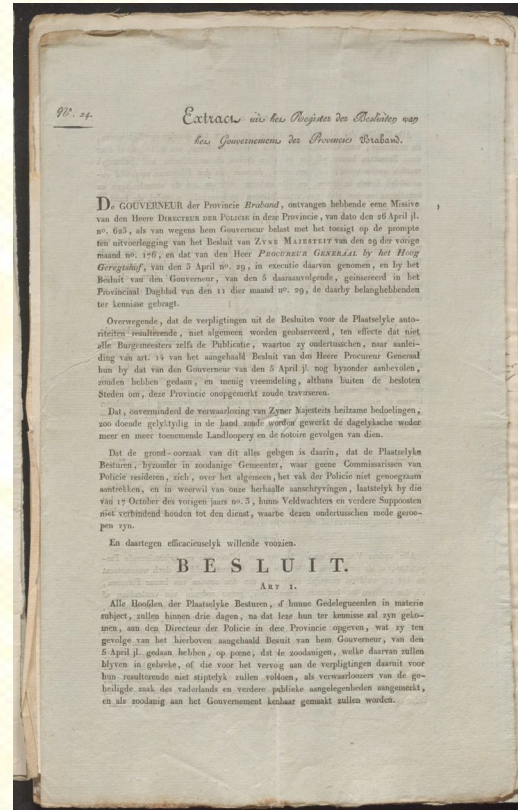
Abbeelding: Koninkrijk der Nederlanden, ca. 1831.
Bron: Nationaal Archief

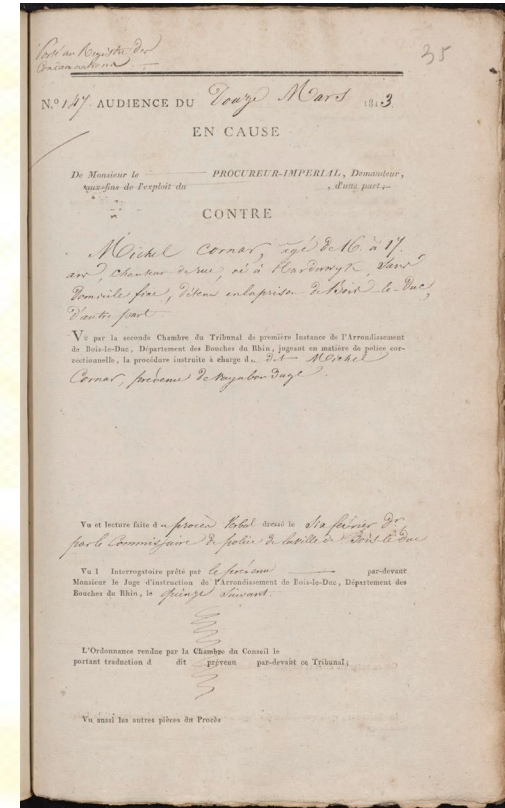
Onderzoek

- Landloperij in Brabant in het begin van de negentiende eeuw
 - Wie waren zij?
 - Welke maatregelen werden in Brabant genomen? En door wie?
 - In welke mate werd dit beleid doorgevoerd in de strafrechtspraktijk?
- In context
 - Van gemarginaliseerde groep → naar een gecriminaliseerde: hoe werkte deze ontwikkeling door in Brabant in het begin van de negentiende eeuw
 - Met op de achtergrond: nieuwe ideeën over armoedebestrijding
- Focus op de periode tussen 1813 en 1838
 - Code Pénal
 - Rechtbank van de Eerste Aanleg
 - Eerste Koloniën van Weldadigheid

In de archieven

Beleid

Vonnissen

24.
Extract uit het Register der Besluiten van
het Gouvernement der Provincie Brabant.

De GOUVERNEUR der Provincie *Brabant*, ontvangen hebbende eene Missive van den Heere DIRECTEUR DER POLICIE in deze Provincie, van dato den 26 April jl. n°. 625, als van wegens hem Gouverneur belast met het toezigt op de promptie ten uitvoerlegging van het Besluit van ZYNE MAJESTEIT van den 29 der vorige maand n°. 176, en dat van den Heer PROCUREUR GENERAAL by het Hoog Geregts Hof, van den 5 April n°. 29, in executie daarvan genomen, en by het Besluit van den Gouverneur, van den 5 daaraanvolgende, geinsereerd in het Provinciaal Dagblad van den 11 dier maand n°. 29, de daarby belanghebbenden ter kennis gebragt.

Overwegende, dat de verplichtingen uit de Besluiten voor de Plaatselyke autoriteiten resulterende, niet algemeen worden geobserveerd, ten effecte dat niet alle Burgemeesters zelfs de Publicatie, waartoe zy ondertusschen, naar aanleiding van art. 14 van het aangehaald Besluit van den Heere Procureur Generaal hun by dat van den Gouverneur van den 5 April jl. nog byzonder aanbevolen, zouden hebben gedaan, en menig vreemdeling, althans buiten de besloten Steden om, deze Provincie onopgemerkt zoude traverseren.

Dat, onverminderd de verwaarlozing van Zynre Majesteits heilzame bedoelingen, zoo doende gelyktydig in de hand zoude worden gewerkt de dagelyksche weder meer en meer toenemende Landloopery en de notoire gevolgen van dien.

Dat de grond-oorzaak van dit alles gelgen is daarin, dat de Plaatselyke Besturen, byzonder in zoodanige Gemeenter, waar geene Commissarissen van Policie resideren, zich, over het algemeen, het vak der Policie niet genoegzaam aantrekken, en in weerswil van onze herhaalde aanschryvingen, laatstelyk by die van 17 October des vorigen jaars n°. 5, hunn Veldwachters en verdere Suppoosten niet verbindend houden tot den dienst, waarbe dezen ondertusschen mede geroepen zyn.

En daartegen efficacienselyk willende voozien.

B E S L U I T.

ART 1.

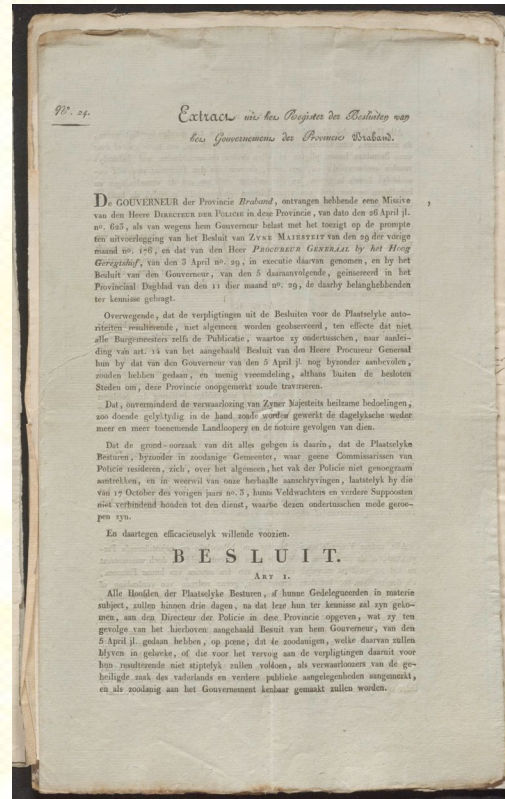
Alle Hoofden der Plaatselyke Besturen, of hunne Gedelegeerden in materie subject, zullen binnen drie dagen, na dat leze hun ter kennis zal zyn gekomen, aan den Directeur der Policie in deze Provincie opgeven, wat zy ten gevolge van het hierboven aangehaald Besluit van hem Gouverneur, van den 5 April jl. gedaan hebben, op poene, dat de zoodanigen, welke daarvan zullen blyven in gebreke, of die voor het vervoeg aan de verplichtingen daaruit voor hun resulterende niet stiptelyk zullen voldoen, als verwaarlozers van de geheiligde zaak des vaderlands en verdere publieke aangelegenheden aangemerkt, en als zoodanig aan het Gouvernement kenbaar gemaakt zullen worden.

Beleid

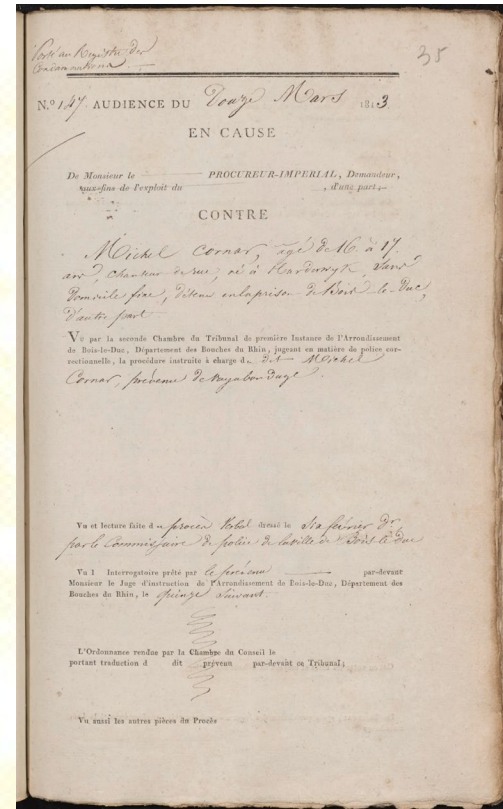
- Provinciaal beleid?
 - Provinciale Bladen van de Gedeputeerde Staten
- Plaatselijk beleid?
 - Stukken gemeentebesturen

Afbeelding: Stukken betreffende bedelaars, landlopers en vagebonden, 1814-1828. Gemeentebestuur Sint-Oedenrode.
Bron: BHIC, nr. 7634-1806

In de archieven

Beleid

Vonnissen

Volet au Registre des
Criminal

35

N.º 1

- Datum: 12 maart 1813
- Naam: Michel Cornas
- Leeftijd: 16 a 17 jaar
- Geboorteplaats: Harderwijk
- Beroep: Straatzanger (chanteur de rue)
- Reden: geen vaste verblijfplaats, middelen van bestaan en geen beroep of vak
- Vonnis: Déclare le prévenu Vagabond
- Straf: Volgens artikel 270, 271, 52 van de Code Penal en art. 194 van de Code d'instruction Criminelle zou hij 6 maanden gevangenis straf krijgen, maar vanwege verzachtende omstandigheden (art. 463) kreeg hij uiteindelijk 8 dagen en de kosten (1f85 ct.)

L'Ordonnance rendue par la Chambre du Conseil le
portant traduction d dit prévenu par-devant ce Tribunal;

Vu aussi les autres pièces du Procès

Criminele vonnissen

- Rechtbank van de Eerste Aanleg - tussen 1813-1838 zijn er ca. 250 (plus) vonnissen
- Kwantitatief - Statistieken op basis van een analyse van het databestand
 - Wie waren deze landlopers?
 - Op welke gronden?
 - Het vonnis?
 - Recidivisten?
- Michel Cornas

Afbeelding: Crimineel vonnis van Michel Cornas.
Bron: BHIC: 21-796.

Uitwerking

- Inventarisatie van de maatregelen en middelen
- Statistieken/uitvoering op basis van de vonnissen
- Uitlichten van enkele personen/vonnissen in kaderteksten of als (online) verhalen

Vragen, aanvullingen en opmerkingen?

Overzicht primaire bronnen die hier zijn langs gekomen

- Ordonnantie van Karel V:
 - Ordonnance de l'Empereur, sur les ribauds et vagabonds, les violences, les extorsions, la mendicité en bande, la police de la mendicité et l'administration des hospices et mainsons-Dieudans le Brabant, uit: M. Ch. Laurent & M. J. Lameere (1898) Recueil des ordonnances des Pays-Bas: série.--1506-1700. Blz. 573 t.m 576. Zie ook: Broers (2017), blz. 58-59.
- Resolutie van 1723
 - Groot placaatboek: vervattende de placaaten, ordonnantien en edicten van de hoog mog. heeren Staaten generaal der Vereenigde Nederlanden; en van de edele groot mog. heeren Staaten van Holland en Westvriesland (10 delen, 1658-1797). Volume 6 (blz. 546-548)
- Code Pénal van 1810
 - Code Pénal de 1810. Édition originale en version intégrale, publiée sous le titre: Code des délits et des peines
- Besluit Gouvernement van Brabant. Stukken betreffende bedelaars, landlopers en vagebonden, 1814-1828. Gemeentebestuur Sint-Oedenrode. BHIC, nr. 7634-1806
- Crimineel vonnis van Michel Cornas. BHIC: 21-796.

Literatuur(eerste selectie – nog niet volledig)

Over de bestrijding in Staats Brabant

- Boers, E-J. (2017). Rabauwen, vagebonden en lediggangers: Criminele voorouders berecht en bestraft (Maklu, Apeldoorn-Antwerpen).
- Broers, E-J (2006). Van plakkaat tot praktijk. Strafrecht in Staats-Brabant in de zeventiende en achttiende eeuw (2^e druk, Ars Aequi Libri, Nijmegen).
- Van den Eerenbeemt, H.F. J.M. (1968). In het spanningsveld der armoede : agressief pauperisme en reactie in Staats-Brabant (Stichting Zuidelijk Historisch contact, Tilburg).

Over misdad & strafrecht in Brabant

- Van Hemelryck (1978). 'Misdad en straf- Recent onderzoek naar de geschiedenis der criminaliteit', 'Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden. Deel 93 (Martinus Nijhoff, Den Haag).
- Diederiks, H. (1990). 'Criminalisering als historisch proces', Leidschrift : Stigmatisering en strafrecht (6), p. 11-21.
- W.F.H. Oldewelt (1924). *Inleiding op de inventaris der z.g. nieuwe rechterlijke archieven, berustend in 's rijksarchiefdépôt in Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch, 1811-1838*, ('s-Hertogenbosch)
- Diederiks, H.A., Faber, S. & Huussen jr., A.H. (1988). Strafrecht en criminaliteit. Cahiers voor lokale en regionale geschiedenis (Walburg pers, Zutphen)
- Nieuwbeerta, P., Brood, P. & Berendse, P., (2022) Nederlanders over de schreef. Historische Atlas van Misdad en Straf (Wbooks, Zwolle).
- Faber, S., van Ruller, C. e.a., Criminaliteit in de negentiende eeuw. Hollandse Studiën 22 (Uitgeverij Verloren, Hilversum).

Algemeen

- Horsten, T (2017). Landlopers (Davidsfonds uitgeverij, Antwerpen)
- Van Brussel, M. (2018). Schone portretjes. Brabantse buitenbeentjes in de negentiende eeuw.
- Haan, de J.B. (1895), De Nederlandsche strafbepalingen tegen bedelarij en landlooperij: een historisch, statistisch en kritisch onderzoek (J. de Kruyff, Utrecht).
- De Clercq, K., Van den Broek, M. e.a. (2018) De koloniën van weldadigheid. Een uniek experiment (3 druk, Drukkerij van Gorcum, Raalte)